

ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Турик Людмила Романівна

УДК 811.161.2'367

Перформативні висловлення в українській історичній прозі

Спеціальність 10.02.01 – українська мова

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Луцьк – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі історії та культури української мови Волинського національного університету імені Лесі Українки Міністерства освіти і науки України.

- Науковий керівник – кандидат філологічних наук, доцент
Павленко Лариса Петрівна,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки, професор кафедри
історії та культури української мови
- Офіційні опоненти – доктор філологічних наук, професор
Степаненко Микола Іванович,
Полтавський державний педагогічний університет
імені В.Г. Короленка,
декан факультету журналістики і редагування,
завідувач кафедри української мови;
- кандидат філологічних наук, доцент
Каньоса Павліна Степанівна,
Кам'нець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка, декан педагогічного
факультету, професор кафедри мовознавчих
дисциплін.

Захист відбудеться 10 квітня 2009 року о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 32.051.02 для захисту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук у Волинському національному університеті імені Лесі Українки (43000, м. Луцьк, вул. Винниченка, 30 а, ауд. 41).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Волинського національного університету імені Лесі Українки за адресою: 43000, м. Луцьк, вул. Винниченка, 30 а.

Автореферат розісланий 6 березня 2009 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат філологічних наук, доцент

Н. М. Костусяк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

У мовленнєвому акті, найважливішій категорії комунікації, залежно від мовленнєвої ситуації й цілеспрямованості мовця, комплексно існують мовні засоби та прийоми мовлення. Одним із таких комплексів, специфічних для кожної конкретної мови, є перформативи — висловлення, яким притаманні особливі механізми, способи й засоби вираження та пояснення навколишнього світу.

Слід зазначити, що перформативна гіпотеза зацікавила лінгвістичну науку після проведення міжнародного симпозіуму, присвяченого працям Дж. Остіна. З того часу перформативні дієслова стали об'єктом дослідження багатьох зарубіжних лінгвістичних шкіл та різних напрямків.

Лексикологи описували змістові аспекти лексичних одиниць, що мають перформативний статус. Граматисти аналізували особливості формальних показників у конструкціях, ознака перформативності в яких представлена граматичними категоріями дієслів першої особи однини теперішнього часу недоконаного виду. Окрім цього, у дослідженнях мовознавців перформативність обґрунтована як семантико-прагматична категорія, що є виразником мовленнєвої діяльності. Перформативність — це унікальне явище, виражене специфічним дієсловом і реалізоване в комунікативному контексті перформативного висловлення.

Аналіз наукових праць Ю. Д. Апресяна, Н. Д. Арутюнової, О. В. Падучевої, Ю. С. Степанова та інших, у яких предметом аналізу є перформативні дієслова й висловлення російської мови, дозволяє зробити висновок: дослідження цих мовознавців повністю ґрунтуються на теорії англійської емпіричної філософії Дж. Остіна та Дж. Серля, на вченні А. Вежбицької, З. Вендлера та ін.

Особливості функціонування перформативних висловлень у різних комунікативних ситуаціях ще не знайшли всебічного висвітлення, а принагідні спостереження, часто однотипні й поверхневі, не вичерпують усієї складності цього питання. Насамперед це стосується українського мовознавства. У вітчизняній лінгвістиці перформативні речення були об'єктом вивчення Ю. Г. Твердохліба в дисертаційному дослідженні “Семантичні параметри функціонування перформативних речень у сучасній українській мові”. Окремі зауваження щодо проблеми перформативної гіпотези знайшли своє відображення в наукових доробках Ф. С. Бацевича, Л. М. Медведєвої, І. Б. Штерн. У зв'язку з цим аналіз перформативних конструкцій у контексті українських історичних творів, із подальшим встановленням їхніх характерних рис, сприятиме поглибленню загальної теорії перформативності.

Актуальність дослідження зумовлена недостатнім рівнем вивчення семантико-прагматичних особливостей мовленнєвих одиниць — зокрема перформативних висловлень сучасної української мови.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Пропонована дисертація є одним із напрямів опрацювання теми “Українська мова на Волині” кафедрою історії та культури української мови Волинського національного університету імені Лесі Українки, а також відповідає реалізації державної програми “Закономірності розвитку мов і практика мовної діяльності”. Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол № 10 від 31 травня 2000 року) та науковою координаційною радою “Українська мова” Інституту української мови НАН України (протокол № 40 від 26 грудня 2007 року).

Метою дисертаційної роботи є семантико-прагматичний аналіз українських перформативних висловлень, що оформлюють мовленнєві акти в історичній прозі.

Реалізація поставленої мети передбачає роз'язання таких **завдань**:

1. Схарактеризувати мовленнєвий акт як особливий різновид комунікативного акту; виявити комплекс мовних засобів та прийомів, що створюють перформативний мовленнєвий акт.
2. Виділити зі “Словника української мови” в 11-ти томах перформативні лексеми, з'ясувати їхню семантику.
3. Описати граматичні особливості українських перформативів, визначити їхні контекстні транспозиції.
4. Проаналізувати лексико-семантичні типи перформативних дієслів сучасної української мови.
5. Обґрунтувати дескриптивне значення дієслів *говорити* / *казати*.
6. Виявити семантико-прагматичну специфіку перформативних висловлень в українській історичній прозі.

Об'єктом дослідження є перформативні висловлення в українських історичних творах.

Предмет наукової роботи — семантичні та прагматичні особливості перформативних мовленнєвих актів української історичної прози.

Джерельна база дисертаційного дослідження. Семантико-прагматичний аналіз перформативних висловлень української мови здійснено на матеріалі історичної прози, оскільки, на нашу думку, у прозових творах цієї тематики найяскравіше репрезентовані всі типи перформативних висловлень. Використані твори К. Басенка, І. Білика, М. Вінграновського, П. Загребельного, Р. Іваничука, Р. Іванченко, П. Куліша, М. Лазорського, Б. Лепкого, А. Лотоцького, В. Малика, В. Міняйла, Д. Мордовця, Ю. Мушкетика, Ю. Опільського, М. Старицького, З. Тулуб, А. Химка та інших, у яких представлені численні типи

перформативних конструкцій, дали змогу зрозуміти та з'ясувати специфіку перформативного мовлення. Окрім цього, до розгляду були залучені твори О. Забужко, У. Самчука, В. Лиса, Ю. Покальчука, А. Криштальського, які сприяли усвідомленню суті перформативних висловлень прозових текстів волинських письменників.

Методи аналізу. Поставлена мета та специфіка досліджуваного матеріалу зумовили вживання як загальнонаукових, так і спеціальних лінгвістичних методів. Описовий метод дозволив з'ясувати семантичні, формальні та функціональні характеристики аналізованих мовних одиниць. У встановленні особливостей структурно-семантичної організації перформативного контексту використано контекстуальний аналіз. Застосування елементів компонентного й дистрибутивного аналізу детерміноване необхідністю виокремлення перформативів, розгляду їхніх прагматичних ознак.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вона є однією з небагатьох спроб дослідження особливостей функціонування перформативних висловлень історичної прози, однією з перших в українському мовознавстві праць, присвячених з'ясуванню характерних рис українських перформативних дієслів і висловлень та створенню основ таксономії цих одиниць. Новим для теорії мовленнєвих актів є семіотичний підхід, який об'єднує насамперед структурний, семантичний і прагматичний аспекти досліджуваних об'єктів.

Теоретичне значення праці. Розгляд семантико-прагматичних, граматичних особливостей перформативних висловлень, з'ясування формальних транспозицій окремих семантичних груп перформативів епічних творів, встановлення необхідних умов для реалізації контекстуальної перформативної семантики дає змогу глибше зрозуміти перформативну ситуацію спілкування в контексті історичної прози, її складники, осмислити комунікативну й семіотичну сутність перформативності.

Практична цінність роботи. Отримані результати наукової праці можна буде використати для всебічного вивчення питань теорії мовленнєвих актів. Наслідки аналізу нового мовного матеріалу знайдуть застосування в розробці теорії та практики лінгвістичної прагматики, що допоможе розв'язати проблеми більш успішного й адекватного спілкування.

Матеріал, теоретичні положення й висновки наукової праці можуть слугувати в написанні відповідних підручників та навчальних посібників, науково-пошуковій роботі здобувачів, на практичних заняттях з інтерпретації тексту, підготовці синтетичних праць про мову української історичної прози тощо.

Апробація результатів досліджень. Окремі розділи та всю дисертаційну роботу обговорено на кафедрі історії та культури української мови Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Найголовніші результати й теоретичні положення виголошено у формі доповідей та повідомлень на всеукраїнських наукових конференціях “Граматичні одиниці й категорії української мови” (Луцьк, 2000), “Функціонально-категорійна граматики української мови” (Луцьк, 2002), “Актуальні проблеми українського словотвотвору” (Івано-Франківськ, 2002), на міжнародних наукових конференціях “Українська мова в просторі й часі” (Львів, 2004), “Мова й культура” (Київ, 2008).

Публікації. Проблематику, теоретичні й практичні результати наукового дослідження висвітлено в шести публікаціях (усі у виданнях, затверджених ВАК України як фахові). Статті підготовлені автором одноосібно.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, списку літератури, що налічує 158 найменувань, переліку джерел (58 позицій), додатка. Загальний обсяг дисертації 212 сторінок, додаток займає 7 сторінок. Основний зміст викладено на 181 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, її актуальність, сформульовано мету та завдання, визначено об’єкт і предмет дослідження, подано відомості про джерела фактичного матеріалу й методи їхнього опрацювання, з’ясовано наукову новизну роботи, окреслено теоретичне й практичне значення одержаних результатів та форми їх апробації.

У першому розділі **“Основні категорії комунікації”** зроблено огляд вітчизняних (Ю. Г. Твердохліб, Ф. С. Бацевич, І. Б. Штерн тощо) та зарубіжних (Е. Кошмідер, Дж. Остін, Дж. Серль, Е. Бенвеніст, А. Вежбицька, Ю. Д. Апресян, О. В. Падучева, Н. І. Формановська та інші) праць, які присвячені питанням перформативності, проблемам мовленнєвих актів, семантичних і прагматичних досліджень.

У реферованій праці увагу акцентовано на тому, що мовні значення загалом прагматичні й межа між семантикою та прагматикою невиразна, згладжена. Однак семантика аналізує деякі загальні ситуації, а прагматика пояснює конкретні обставини вживання. Крім цього, прагматичне значення через мовленнєву ситуацію в складі висловлень набуває комунікативного статусу.

Прагматичні дослідження охоплюють широке коло мовних і мовленнєвих об’єктів, а теорія мовленнєвих актів — один із головних розділів лінгвістичної прагматики — вивчає висловлення з погляду його ілокутивних функцій, тобто комунікативних намірів суб’єкта мовлення. Поняття мовленнєвого акту містить поняття дії, реалізованої в процесі спілкування, тому перформативність як

особливість окремих висловлень і дієслів-предикатів безпосередньо здійснювати дію, а не просто описувати її, була взята за основу теорії мовленнєвих актів.

Розглядаючи співвідношення термінів, які містять у собі поняття “акт”, а саме: комунікативний акт, мовленнєвий акт, ілокутивний акт, референційний акт та інші, — визначаємо їхню кореляцію, зважаючи на спільні та відмінні ознаки, оскільки кожен із них причетний до сфери комунікації.

Комунікативний акт у цій ланці є загальним поняттям, що дає змогу виявити зв'язки поміж усіма іншими актами. Це зумовлено його соціальною значущістю насамперед для учасників спілкування, які створюють висловлення та інтерпретують їх протягом комунікативного акту. Констатуємо, що комунікативний акт може бути здійснений і без мови, наприклад, використання міміки, жестів, різноманітних звукових та візуальних знаків-символів, які також сприймають і витлумачують комуніканти.

Мовленнєвий акт становить різновид комунікативного акту. На відміну від комунікативного акту, що може здійснюватися невербально, мовленнєвий акт завжди містить у собі висловлення. Саме висловлення оформляє його як мовленнєвий акт.

Перша таксономія мовленнєвих (ілокутивних) актів, репрезентована в дослідженнях Дж. Остіна, ґрунтується на класифікації ілокутивних дієслів, передусім перформативів. Одним із принципів типологічної характеристики є синтаксичні структури, формули “Я х, що”; “Я х + інфінітив”; “Я х”, де х — ілокутивне перформативне дієслово. Крім цього, автор акцентує увагу на додаткових умовах мовленнєвого акту: конвенціональності привітань, подяки, супроводженні висловлень фізичними діями, жестами, мімікою тощо.

Друга класифікація ілокутивних актів представлена послідовником Дж. Остіна Дж. Серлем. За її основу він бере не характеристику перформативних дієслів, не синтаксичні формули висловлення, а визначає найважливіші лінгвістично значущі параметри, за якими розрізняють ілокутивні акти, а значить і мовленнєві акти — ілокутивна мета, спрямованість, пристосування, а також умова щирості. Крім основних критеріїв мовленнєвого акту, дослідник враховує додаткові, наприклад, інтереси мовця й слухача, відмінність у їхніх статусах, ставлення до мовленнєвого контексту, стиль здійснення мовленнєвого акту (заява, освідчення тощо) та ін.

За комплексного підходу ілокутивну мету розцінюють як внутрішній задум мовленнєвого (ілокутивного) акту. Вона репрезентована п'ятьма типами: 1) асертивна; 2) комісивна; 3) директивна; 4) декларативна; 5) експресивна. Це дало змогу в таксономії Дж. Серля виокремити відповідно п'ять класів мовленнєвих актів, а кожному типу відповідає ілокутивна сила, наявна в перформативних висловленнях, що оформлюють той чи той акт, та ілокутивні дієслова, які вирізняють перформативний зміст і значення.

Досліджуючи явище перформативності, наголошуємо на паралельному вживанні значень — дескриптивного та перформативного. Дескриптивне значення будь-якого дієслова становить елемент його понятійного змісту й щоразу створене комплектом граматичних значень. На основі констативного значення існує опис, який слухач уявляє у вигляді фізичних дій, супроводжуваних певним психічним станом, наприклад: *Я тішуся, боюся, вірю* й т. ін. В описі дії повторюються, виявляють різні часові значення, набувають відтінку модальності: суб'єкт мовлення може спостерігати за ними.

Вважають, що для всіх дієслів описове вживання є первинним, оскільки дієслова спершу використовували для передачі чужого мовлення. Перформативними вони стали тому, що їхня семантична структура органічно взаємодіє з перформативним контекстом. Перформативне вживання дієслова відрізняється від дескриптивного унікальністю, суб'єктивністю й автореферентністю. Це одноразова дія, виконана самим суб'єктом, який не передбачає нічого, окрім проголошення слова (слів) та найменування акту, точніше його ілокутивної мети. До складу висловлення "*Прошу тебе, Павле, навчай його справи бойової*" (Ю. Мушкетик) входить перформатив на позначення ілокутивної мети прохання, висловлення "*Раджу негайно знятися і відійти до Дикущі*" (Д. Міщенко) здійснює ілокутивну функцію поради. У цьому полягає суть перформативного значення: унікальність, поєднана з одноразовістю; суб'єктивність, що сполучається з автореферентністю.

Здавалося б, розв'язання проблеми очевидне: перформативне вживання спричинене контекстом; воно породжує контекстуально зумовлений зміст, конотативні та інші прагматичні відтінки значень. Проте не кожне застосування у відповідному контексті стає перформативним. Існує невелика група дієслів (*вихвалятися, брехати, підбивати, лестити, підбурювати* тощо), від яких форма першої особи однини теперішнього часу теоретично може бути утворена, однак у мовленні вона маловживана, оскільки таке використання комунікативно не успішне. Наведені вище й подібні до них дієслова не задовільняють формул, які поєднували та виявляли б їхні перформативні значення, оскільки порушують перформативний контекст. У висловленнях на зразок *я брешу, я підбурюю, я лешу* ілокутивна мета самоліквідується на тлі дескриптивного значення ілокутивного дієслова. При цьому ні мовцеві, ні слухачеві немає потреби здійснювати її, оскільки не відбувається ілокутивний акт і не досягається перлокутивний ефект. Отже, ані синтаксичний контекст, ані граматичні форми не є визначальними для умов перформативності.

У другому розділі "**Використання слів української мови в перформативній функції**" розглянуто можливість застосування критеріїв виділення перформативних дієслів, запропонованих З. Вендлером (критерій підрядного речення; критерій фактитивності; обставинний критерій), оскільки

він наголошує, що ці критерії універсальні та можуть бути застосовані до всіх дієслів, причому в різних мовах.

Обґрунтовуючи критерій підрядного речення, використали для його виявлення перформативні формули Дж. Остіна: “Я *x*, що”; “Я *x* + інфінітив”; “Я *x* + Imper”. Аналізуючи різнотипні перформативні конструкції, доходимо висновку про те, що вони загалом задовільняють перформативні формули й критерій підрядного речення (пор.: *я раджу вам відпочинок/відпочити/щоб ви відпочили; я визнаю провину/що винний* тощо).

Другий критерій — фактитивність — може бути виявлений (наприклад, в експозитивах) як власне фактитивність, напівфактитивність і нефактитивність, зумовлені їхнім дескриптивним значенням, в основі якого лежить повідомлення про пропозицію підрядної частини, саме тому її звужено до імені чи іменної групи. Напівфактитивність та нефактитивність також спричинені цим фактором, пор.: *Я сповіщаю, що ...* — фактитив; *Я заявляю, що ...* — напівфактитив; *Я завіряю, що ...* — нефактитив.

Загальною ознакою перформативних дієслів є їх несумісність з обставинами тривалості (*довго, недовго*), градуальності (*поступово, повільно*), прислівниками оцінного значення (*погано, добре*), словами, які позначають спосіб виконання дії (*енергійно, коротко*) та ін. Лише окремі перформативні висловлення (обіцянки, прохання, подяки тощо) допускають уживання обставин, що сприяють інтенсивнішому вираженню ілюктивної сили (*вельми прошу, уклінно дякую* та інші).

У роботі схарактеризовані основні тематичні групи перформативних дієслів та синонімічних їм перформативних фразеологізмів сучасної української мови. За основу ми взяли класифікацію перформативів, запропоновану Ю. Д. Апресяном. Аналіз українського словникового та текстового матеріалу свідчить, що в сучасній українській мові, зокрема в історичній прозі, активно функціонують перформативні дієслова дев'яти семантичних розрядів:

1) спеціалізовані повідомлення та ствердження, акти передачі, відчуження, скасування, відмови: *доповідати, заявляти, оголошувати* тощо; окрім цього, паралельно вживають фразеологічні конструкції: *залишити у спадок, позбавляти слова* та ін.;

2) зізнання: *каятися, признаватися, зізнаватися*;

3) обіцянки: *гарантувати, клястися, зобов'язуватися*; фразеологізми на зразок *давати слово, ось вам хрест* тощо;

4) прохання, пропозиції та поради, попередження й пророкування, вимоги й накази, заборони й дозволи: *просити, веліти, дозволяти* та інші; фразеологічні одиниці: *заклинати Богом (усім святим)* тощо;

5) згоди й заперечення: *згоджуватися, приймати* (думку), а також фразеологізми: *приєднуватися до слів, давати згоду* та ін.;

6) схвалення та осуд: *рекомендувати, хвалити, проклинати*; фразеологізовані перформативи: *віддавати хвалу* тощо;

7) прощення: *виправдовувати, милувати* та ін.;

8) мовленнєві ритуали: *дякувати, просити пробачення* тощо; фразеологізм *бити чолом*;

9) називання й призначення: *призначати, наставляти* та ін.

Загалом нами виокремлено близько ста сімдесяти перформативних дієслів та тридцяти перформативних фразеологічних одиниць.

До складу перформативного висловлення, як відомо, входить перформативне дієслово у формі першої особи однини теперішнього часу (недоконаного виду) активного стану. Однак у мовленні трапляються деякі транспозиції канонічної форми перформатива:

— заміна першої особи однини на першу особу множини (у випадку, коли мовець включає себе в конкретну референтну групу з іншими особами): *“Передай, ми просимо, щоб князь Ієремія завітав сюди, — наказав пан Костусь”* (К. Басенко);

— використання умовного способу: *“Ми просили б, шановного Пірі Мехмеда-пашу сказати свою думку про великого візира Ібрагіма-пашу”* (П. Загребельний). Вживання умовного способу при перформативному дієслові *просити* зумовлене намаганням суб’єкта мовлення зменшити ступінь обов’язковості виконання висловленого прохання. Зауважуємо, що перформативи *пропонувати, радити, рекомендувати* у формі умовного способу також не втрачають перформативного статусу (формули ввічливості);

— використання імператива (*пробач мені, прости мені*), яке характерне лише для дієслів семантичної групи “прощення”;

— вживання разом із перформативним дієсловом модального предиката в першій особі однини (*хочу застерегти, можу запевнити* та інші), що вносить у висловлення семантичний компонент необхідності чи бажаності перформативної дії;

— заміна недоконаного виду дієслова доконаним (*попрошу тиші, дозволю собі нагадати вам...*) властиве лише окремим перформативним дієсловам.

Ми виділяємо окремий тип оказіональних перформативів, які загалом є дескриптивними дієсловами, проте в певних прагматичних умовах можуть актуалізувати семантичні компоненти, властиві перформативам. До них віднесемо дескриптивні дієслова типу *виривати, вручати, кланятися* та інші, які в узуальному вживанні виконують роль автокоментарів до відповідних дій, але у випадку, коли така дія відсутня або є неспостережуваною (ментальною, емоційною), висловлення набуває перформативного відтінку: [Палій:] *“Мурзо, я вручаю зараз у твої руки життя або смерть твоїх рідних і близьких”* (В. Малик).

У розділі описано семантико-прагматичний статус дієслова *говорити / казати* з огляду на те, що деякі мовознавці вважають його перформативом. На нашу думку, це дієслово у формі першої особи однини теперішнього часу реалізує передусім описове значення, зумовлене контекстом, мовленнєвою ситуацією. Лише конструкції *Кому кажу!*, *Кажу тобі!* та подібні (переважно без займенника-підмета) можуть набувати перформативного статусу, виконуючи роль повторного категоричного наказу, за умови, коли співрозмовник вагається, не може чи не хоче виконати отриманий раніше наказ: [Гордієнко:] “*Кидай за борт [бочівку]!*” — [Кость:] — *Тату...* — [Гордієнко:] — *Кому кажу!*” (Ю. Хорунжий). Таке висловлення супроводжують специфічним інтонаційним оформленням.

Третій розділ “Семантико-прагматичний аналіз українських перформативних висловлень у контексті історичної прози” присвячений семантико-прагматичному аналізу перформативних висловлень в українській історичній прозі.

Серед перформативних висловлень сучасної української мови, які представлені в історичній прозі, можна виокремити п'ять класів: асертиви, комісиви, директиви, декларативи, експресиви. Принцип виділення цих типів перформативних одиниць ґрунтується на основі п'яти ілокутивних цілей, що реалізовані в мовленнєвих актах через взаємодію сфер суб'єкта мовлення та слухача.

Ілокутивна мета асертивних мовленнєвих актів полягає в тому, щоб ‘сказати про стан речей; зробити повідомлення’, для її оформлення використовують перформативи *сповіщати, визнавати, оголошувати* і т. ін. Вона залежить від прагматичного контексту, умов спілкування тощо. Для асертивних перформативних висловлень історичної прози характерними є формули “Я х, що” та “Я х”.

Однією з притаманних особливостей асертивних висловлень є здатність бути вираженими фразеологічними сполученнями, формулами-кліше, які мають у своєму складі перформативне дієслово у формі інфінітива, наприклад: *маю честь донести, вважаю своїм обов'язком довести до вашого відома* тощо.

Слід наголосити, що асертивні мовленнєві акти не допускають уживання заперечної частки *не* при перформативі, наприклад, висловлення [Володимир:] *Не визнаю я Настича братом* (В. Малик) означає не акт невизнання (пор.: *я визнаю ... братом*), а повідомлення адресатові про ментальний стан мовця, досягнутий раніше, до моменту мовлення.

За допомогою комісивів, найчастіше виражених в українській мові предикатами на зразок *присягатися, ручатися, клястися*, мовець бере на себе зобов'язання щось зробити в майбутньому. Аналіз ілюстративного матеріалу дає

підстави стверджувати, що для комісивних перформативних конструкцій притаманні синтаксичні формули: “Я х”, “Я х, що”.

Існує схожість між асертивними та комісивними перформативними висловленнями, оскільки вони автореферентні й самоверифіковані. Однак комісиви можуть бути виражені конструкціями з десемантизованим компонентом *давати / дати*, утворюючи синонімічні пари: *обіцяти — давати обіцянку; клястися — давати клятву*.

Постфікс *-ся*, наявний в окремих комісивах, наприклад, *ручаться, зарікатися*, виступає своєрідним формальним показником самокаузативності мовленнєвого суб'єкта “Я”, яка вміщена у формулюванні комісивної ілокутивної мети (‘зобов’язання мовця зробити щось’).

Наголошуємо, що для комісивних висловлень об’єкт клятви (обіцянки) є облігаторним компонентом (*клянуся, що..., присягаюся, що...*), оскільки експліцитно називає ту дію, яку мовець має виконати в майбутньому; у протилежному випадку зникає сенс комісивного висловлення. У висловленні “*Клянуся, — забелькотів Кучук, сам не знаючи, про що ж має присягатися*” (П. Загребельний) перформативне дієслово *клястися* фактично втратило свою ілокутивну силу обіцянки, оскільки мовець сам не знає, про що ж має клястися, а тому акт клятви відсутній.

В окремих комісивних прагматичних контекстах історичної прози з перформативним дієсловом *клянуся* вживають об’єкт, завдяки якому перенесено акцент із суб'єкта мовлення на іншу особу, наприклад, *клянуся Богом, клянуся Всевишнім* тощо: [Любов Хведорівна:] “*Але Богом моїм, во тройці Святий Єдиносущим клянусь, що коли б Господь умилосердився над нами і вернув нам її [Мотрю], то доброю буду для неї*” (Б. Лепкий). У клятвах такого типу яскравіше й інтенсивніше виражена комісивна мета. Дослідження комісивних мовленнєвих актів дає змогу зробити висновок про те, що клятви, у яких мовець апелює до вищої (божественної) сили, найархаїчніші, їхні джерела сягають часів, коли людина вірила в магічну силу промовленого слова. Ця особливість стосується й перформатива *присягатися*, який часто вживаний в історичних творах та виступає синонімом перформативного дієслова *клястися*.

Особливого значення серед комісивних конструкцій набувають ті, що оформлені як жестові ідіоми. У їхній внутрішній формі лежить жест, який за своєю семантикою є еквівалентом обіцянки. Ми виявили в історичній прозі такі мовленнєві формули: *ось тобі хрест, ось тобі хрест святий, ось хрест святий*. Якщо вираз супроводжує ритуальний жест (мовець кладе хрест сам на себе на знак правдивості своїх слів), то його слід розглядати як дескриптивний мовний знак, що може підсилювати експресію висловлення. У тому випадку, коли адресант обмежується лише промовлянням мовленнєвої формули, вона набуває

ознак перформативного комісива, тобто виступає у ролі клятьби, наприклад: “Ну, ти не тужи — він знайде вас! Ось тобі хрест! ...” (В. Малик).

Мовленнєві акти, які реалізують комісивну мету, не допускають уживання заперечної частки *не* при перформативному дієслові.

Серед директивних комунікативних актів виділяють попередження й застереження, поради та пропозиції, накази й вимоги, прохання, заборони й дозволи. Вони реалізують загальну ілокутивну мету ‘змінити поведінку співрозмовника’. Для цього в українській мові широко використовують перформативи на зразок *наказувати, просити, радити, дозволяти* тощо. Ці мовленнєві акти передбачають активність адресата, який є загалом експліцитним, тобто йдеться про перлокутивні ефекти після закінчення мовленнєвого акту. Директивні перформативні висловлення реалізують синтаксичні формули “Я х” та “Я х, що”, однак можуть модифікуватися у “Я х, щоб” чи “Я х Imper”: я пропоную, щоб ти пішов геть; я пропоную тобі іти геть і т. ін.

Особливістю окремих директивів є здатність не втрачати перформативного значення в поєднанні із заперечною часткою *не*. Насамперед перформативність не руйнується через те, що заперечна частка *не*, виступаючи лексичним елементом, може вільно змінювати свою позицію у висловленні: [Чуйкевич:] “...А покидати двора я вашій милості не раджу” (Б. Лепкий) і *А вашій милості я раджу не покидати двора*.

Зазначаємо, що ця властивість стосується й форми умовного способу при перформативах *просити, пропонувати, рекомендувати, радити*, яка сприяє вираженню добровільності, увічливості, ненав’язливості: [Князь:] “*Ви вільні самі собі вибирати князя, та я радив би зупинити вибір на сотенному Само*” (Д. Міщенко) і *Та я би радив зупинити вибір на сотенному Само*.

У директивних актах прохання, які представлені в історичній прозі, часто трапляються ланцюгові конструкції синонімічних перформативних дієслів: “*О ясний Хоросе, щедрий Даждьбоже, ясний Світовиде, ми, твої діти, просимо, благаємо, молимо тебе, — засліпи очеса нападникам, захисти нас!..*” (В. Малик). У таких висловленнях кожний наступний перформатив позначає не окремий мовленнєвий акт, а дублювання того ж самого акту, але в інтенсивнішій формі.

Між директивними перформативними дієсловами існує синонімічна взаємодія, в основу якої покладено логічну протилежність: *забороняти — не дозволяти; дозволяти — не забороняти* й т. ін. Директивні перформативні висловлення заборони й дозволу співвідносні з проханнями, вимогами та наказами.

Аналізуючи умови й ситуацію спілкування, контекст, доходимо висновку, що межі між окремими перформативами можуть змінюватися, а значення перформативів залежно від семантичних та прагматичних чинників, від вербального чи ситуативного контексту мають здатність перехресчуватися,

збігатися. Таке співвідношення трапляється не лише всередині одного класу перформативів, які об'єднані спільною ілокутивною метою, але й, наприклад, між директивами, з одного боку, та асертивами й декларативами — з другого.

До ряду декларативів входять такі перформативні одиниці, як згода та заперечення; схвалення й осуд; прощення, а також різного роду конвенціональні спеціалізовані акти: капітуляція, заповіт, посвята тощо. Ці перформативні висловлення й мовленнєві акти реалізують загальну ілокутивну мету: змінити стан речей у світі, зокрема, соціальний статус мовця (*я здаюся у полон*), співрозмовника (*оголошую вас чоловіком та дружиною*) чи третьої особи (*відлучаю його від церкви*). Декларативні перформативні висловлення в історичному контексті загалом представлені формулою “Я х”, хоча складна формула “Я х, що” не є винятком.

Декларативи згоди та заперечення в мовленнєвих актах і перформативних висловленнях, за Ю. Д. Апресяном, є обмеженим класом перформативних дієслів: *визнавати, відмовлятися, протестувати* тощо. Однак, на нашу думку, до ряду згаданих вище декларативних одиниць слід віднести й такі сполучення та дієслова: *поділяти* (думку, намір), *відкидати, відхиляти* (твердження), *приймати що* (виявляти згоду з чим-небудь), *брати до відома, приставати* (на пропозицію), *винитися, признаватися*. Усі вони повністю задовільняють перформативну формулу, прагматичний контекст, зумовлений ілокутивною метою мовленнєвого акту, наприклад: “Я цілком приймаю ваше зауваження, Миколо Івановичу, — відказав Костомаров і підвівся” (Р. Іваничук).

Між перформативними дієсловами згоди та заперечення існує синонімічна взаємодія, ці декларативні суперпредикати при запереченні не втрачають перформативності: *не згоджуюся, не поділяю, не згідний* — *заперечую, не заперечую* — *погоджуюся, згідний, згоджуюся, поділяю* тощо. Вживання заперечної частки *не* в декларативних мовленнєвих актах сприяє “пом’якшенню” заперечення.

Перформативи згоди та заперечення загалом вимагають об’єктного актанта (*поділяти думку, наміри*), мають емоційне забарвлення (наприклад, *протестувати й виражати протест*), їх прислівні поширювачі конкретизують й уточнюють ілокутивну мету (*категорично, навідріз відмовлятися*). Декларативні перформативні висловлення схвалення й осуду допускають абсолютне вживання. У такому випадку насамперед виражено інтенцію суб’єкта мовлення, сфера якого є домінуючою в декларативах цього типу, як-от: [Вайз:] “*Браво! Хвалю! Шкода, що нема самого Суслова*” (У. Самчук).

Мовленнєві акти схвалення характеризуються високою позитивною оцінкою, зорієнтовані на позитивну динаміку розвитку та зміну стану справ, тому вони ніби констатують це, і складником ілокутивної мети є елемент ‘схвалення дій після зміни ситуації’: [Данило:] “*В кошових тобі ходити, брате!.. Радію і схвалюю*” (А. Химко).

Акти осуду залежно від ступеня мовленнєвої дії представлені декларативами *звинувачую*, *засуджую* (нейтральні) та *проклинаю* (емоційно забарвлені). До декларативних актів схвалення й осуду уподібнені мовленнєві акти прощення. В аспекті семантики вони пов'язані зі схваленнями, бо прощення включають позитивні стосунки чи відмову від негативного стосунку, а в аспекті прагматики — з осудом, тому що передбачають зняття провини, відмову від осуду.

Декларативні перформативні висловлення спеціалізованих актів становлять собою особливий клас, одиниці якого семантично наближені до асертивів, оскільки мають обов'язковий семантичний компонент 'говорити / казати', і до мовленнєвих ритуалів через конвенціональність та суспільну значущість. Їх спільна ілокутивна мета об'єднує асертивну мету 'сказати, зробити повідомлення, ствердження' й декларативну 'змінити світ під впливом сказаного'.

Важливо відзначити, що декларативна пропозиція спеціалізованих актів включає повідомлення про здійснену зміну ситуації в обмеженому часовому інтервалі, а тому не лише для суб'єкта мовлення, а й для слухача вона представлена як факт, тобто пропозиційний зміст таких перформативних актів вирізняє фактитивність, посилена офіційним статусом мовленнєвого суб'єкта й публічністю та соціальною значущістю мовленнєвого акту.

Поряд із державними актами існує ряд ритуальних актів, що стосуються релігійних конфесій, організацій, у яких знаходять застосування окремі декларативи, як-от: *“Даю ж тобі ім'я Варвари-великомучениці; в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа ...Амінь, — і священник тричі перехрестив Сару”* (М. Старицький).

Ілокутивна мета експресивних мовленнєвих актів полягає в тому, 'щоб виразити психологічний стан'. Особливого значення набуває в них умова щирості щодо стану речей, визначеного в межах пропозиційного змісту. Проголошуючи експресивний акт, суб'єкт мовлення не намагається якимось “пристосувати” ні слова до реальності, ні реальність до слів, насамперед він виражає щирість своєї думки.

Прагматична суть перформативних висловлень у структурі етикетного жанру визначена зміною стосунків між мовцем та слухачем. Так, перформативна функція висловлення виявляється як результат конкретної комунікативної дії, спрямованої на зміну взаємин, що склалися між комунікантами. Із прагматичного боку об'єктом аналізу стає очевидна та прихована мета мовленнєвого суб'єкта, форми мовлення залежно від ситуації спілкування, засоби, якими виражає стосунки 'свій — чужий', 'близький — далекий', 'знайомий — не знайомий' тощо. Мовленнєвий етикет існує та здійснюється в ситуації, обмежений прагматичними координатами *“я — ти — тут — зараз”*, тобто саме тими, що характерні для перформативів. Коли ж висловлення

позбавлене названих координат, воно втрачає можливість бути в межах мовленнєвого етикету.

Явище перформативності в мовленнєвому етикеті має деякі особливості: насамперед конструкції мовленнєвого етикету характеризуються синонімічним рядом, що дозволяє поширити поле перформативів ритуальних мовленнєвих актів. Серед синонімічних паралельних конструкцій українського мовленнєвого етикету виокремлюємо тематичні групи, яскраво представлені в історичних текстах: 1) лексеми, мовні звороти, які виконують функцію вітання: *Вітаю!*, *Добрий день!* тощо; 2) типові формули подяки: *Дякую!*, *Спасибі!* і таке інше; 3) слова та словосполучення зі значенням вибачення: *Перепрошую!*, *Даруйте!* та інші; 4) структурні одиниці на позначення прощання: *Я прощаюся з Вами!*, *Прощавай!* тощо; 5) синонімічний ряд формул поздоровлень, віншувань: *Вітаю Вас з ...*, *Прийміть вітання (поздоровлення) з ...*, де поряд із класичною формою перформативного висловлення виступають структури, репрезентовані формою імператива, а також недієслівними лексемами.

В експресивних мовленнєвих актах перформативного значення можуть набувати слова, не включені до ряду перформативів: *кланяюся*, *припадаю* тощо. Так звані okazionalni перформативи позначають жести, фізичні дії, які супроводжують мовленнєву діяльність, наприклад: *“Мій великий володарю! Припадаю лицем до землі і цілую порошок від ваших ніг”* (П. Загребельний).

В експресивних мовленнєвих актах перформативні висловлення реалізують спільну ілокутивну мету, через це вони представлені двома фазами мовленнєвого акту: локутивним та ілокутивним, але не передбачають необхідності перлокутивного акту. Однак, аналізуючи зазначені акти мовлення в текстах історичної прози, доходимо висновку про те, що умова ввічливості спонукає адресата *ти* до здійснення перлокутивного ефекту, який характеризується як жест чи відповідна мовленнєва реакція, наприклад: *“Спасибі вам, батьку! — схилився над ним Роман. — Спасибі й тобі, що батьком мене назвав, — старий хрипів. — Ви молоді... живіть ... — І затиш”* (В. Чемерис).

Експресивні мовленнєві акти й перформативні висловлення мають подібність із декларативами, оскільки вони входять у більш складну мовленнєву ситуацію та зосереджені загалом на ілокутивному акті, який визначає їхній пропозиційний зміст.

Зовнішні умови комунікації (мовна ситуація, контексти спілкування тощо) зумовлюють взаємопереходи перформативних висловлень не лише всередині одного класу, а й різних типів.

ВИСНОВКИ

У **висновках** узагальнено результати дослідження, які можна звести до таких положень:

1. Деякі соціально значущі дії мають лише мовне оформлення (наприклад, клятва, обіцянка, називання ім'ям тощо), а тому вимагають спеціально пристосованих для цього предикатних одиниць. Їх прийнято називати перформативами, чи перформативними дієсловами, що самі служать для реалізації тих дії, про які повідомляють.

2. Перформативним висловленням як специфічним мовленнєвим актам властиві певні комунікативні особливості:

— на противагу іншим типам комунікативних актів вони позбавлені оцінки “істинний” чи “неістинний”, оскільки, промовляючи перформатив, мовець здійснює дію, а не описує її;

— вони можуть бути ефективними чи неефективними; коли йдеться про ефективність перформативного висловлення, мають на увазі успішну перлокуцію (досягнення адекватного впливу на слухача);

— для своєї прагматичної реалізації більшість перформативних висловлень вимагають специфічних умов спілкування: мовець має бути наділений певними соціальними повноваженнями.

3. Для перформативів характерні деякі семантико-граматичні особливості, серед яких найголовнішими є такі:

— у класичному вияві перформатив має форму першої особи однини активного стану теперішнього часу (недоконаного виду);

— типовим перформативним висловленням властива структурна схема “Я х” або “Я х, що...”, де х — перформативне дієслово;

— перформативний ефект може бути досягненим лише за умови вживання перформатива у стверджувальній конструкції;

— загалом перформативи не сполучаються з різними словами, які служать для характеристики дії: обставинами часу та тривалості, способу дії, оцінного значення та ін. Це може бути пояснене несумісністю семантики автовербальної дії (“я кажу, що...”) з оцінюванням та характеристикою цієї дії, що передається словами-конкретизаторами, які вимагають, по-перше, стороннього погляду на виконавця дії (суб'єкта мовлення), а по-друге, тривалішого часового інтервалу спостереження (оцінювання та характеристика промовляння відбуваються не одночасно з мовленнєвим актом, а після нього).

4. Проведене нами дослідження дало змогу встановити, що в сучасній українській мові, зокрема в історичній прозі, активно функціонують перформативні дієслова дев'яти семантичних розрядів, у яких нараховано близько двохсот перформативних одиниць та їхніх транспозитів.

5. Аналіз текстів показав, що переважна частина перформативних дієслів питомі за походженням і лише незначна кількість дієслів перейшла в українську мову шляхом запозичення з європейських мов (*гарантувати, рекомендувати,*

пропонувати). Питомий характер більшості перформативів є свідченням давності категорії перформативності в українській мові, її універсальності.

6. Унаслідок аналізу конкретних вживань переформативних дієслів в історичній прозі ми встановили, що перформативні дієслова можуть зазнавати формальних транспозицій. До них належать такі нечисленні випадки:

— використання дієслова у формі першої особи множини, яке відбувається тоді, коли мовець говорить від імені цілої групи;

— використання умовного способу дієслова, властиве тільки перформативам із семантикою прохання та поради (*я просив би, я рекомендував би* у значеннях “я прошу”, “я рекомендую”), зумовлене намаганням суб’єкта мовлення дотриматися комунікативного принципу толерантності;

— заміна форми дійсного способу дієслова на імператив (*пробач мені, будь проклятий*), що характерне лише для деяких дієслів семантичних груп ритуальних мовленнєвих актів, які генетично пов’язані з вірою носія традиційної культури в магічну силу слова;

— використання разом із перформативним дієсловом модального предиката в першій особі однини;

— заміна недоконаного виду дієслова доконаним з одночасною заміною теперішнього часу на майбутній, що переслідує прагматичну мету пом’якшення категоричності вираженої мовцем інтенції.

У деяких випадках перформативність у висловленні передається не фінітним дієсловом у ролі присудка, а прикметником із допоміжним дієсловом *бути* (*я не згідний* — “виражаю свою незгоду”), яке приймає типові для перформатива граматичні ознаки першої особи однини.

7. Найбільшу кількість транспозицій ми виявили в групі перформативів із семантикою прохання. Це може бути пояснене специфікою мовленнєвого спілкування українців, притаманними їм ментальними рисами — толерантністю й тактовністю: формулюючи прохання, мовець підсвідомо хоче залишити для співрозмовника можливість відмови.

8. Зазначені транспозиції нечисленні, стосуються не всіх семантичних груп перформативних дієслів, виступають у мовленнєвому узусі як загальноприйняті мовленнєві формули-кліше, а тим самим становлять необхідний компонент прагматичної компетенції носіїв української мови. Така обмеженість транспозицій є свідченням стійкості граматичних основ категорії перформативності.

9. Окрім узуальних перформативних дієслів, що усталено виконують цю роль у мовленні, у текстах історичної прози вживають також оказіональні перформативи, які загалом не мають цієї семантики, проте в окремих ситуаціях спілкування можуть набувати перформативного статусу. Необхідною умовою отримання дієсловами контекстуальної перформативної семантики є вживання

їх у першій особі однини теперішнього часу та реалізація ними під час промовляння якоїсь іншої дії, відмінної від вербальної.

10. У роботі проаналізовано комунікативно-мовний статус дієслів *говорити / казати*, яким деякі дослідники (З. Вендлер, Дж. Росс, Е. Бенвеніст) надають перформативного статусу. На нашу думку, згадані дієслова загалом реалізують дескриптивне значення й лише в спеціальних умовах спілкування набувають ознак перформативності (у вигляді клішованих формул *Кажу тобі!*, *А я кажу* плюс дієслово майбутнього часу другої особи).

Перспективи подальших досліджень у сфері перформативної лексики української мови ми вбачаємо в поглибленому описі комунікативних умов спілкування (статус його учасників, час, місце та інші умови комунікації), у виявленні розподілу перформативів за мовленнєвими жанрами, у з'ясуванні діахронних аспектів перформативності (становлення цієї категорії в історії української мови, зв'язок перформативності з архаїчною вірою в магічну силу слова, що виявляється, зокрема, у формулах прокльонів та побажань).

Результати дослідження викладено в таких публікаціях:

1. Турик Л. Р. Видо-часові категорії перформативів у сучасній українській мові / Л. Р. Турик // Філологічні студії. Науковий часопис. — Луцьк, 2000. — № 1. — С. 231—235.
2. Турик Л. Р. Граматичні особливості українських перформативів / Л. Р. Турик // Філологічні студії. Науковий часопис. — Луцьк, 2002. — № 1. — С. 131—136.
3. Турик Л. Р. Дієслово говорити/казати: перформатив чи дескриптив / Л. Р. Турик // Актуальні проблеми сучасної філології : Мовознавчі студії. — Рівне, 2002. — № 10. — С. 64—69.
4. Турик Л. Р. До питання про словотвірні типи українських перформативів / Л. Р. Турик // Актуальні проблеми українського словотвору. — Івано-Франківськ : Плай, 2002. — С. 365—369.
5. Турик Л. Р. Перформативні лексеми сучасної української мови / Л. Р. Турик // Вісник Львівського університету : Серія філологічна. — Львів, 2004. — Вип. 34.— Ч. 2. — С. 319—325.
6. Турик Л. Р. Семантико-прагматичні особливості перформативних висловлень у формулах мовленнєвого етикету / Л. Р. Турик // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету : Серія: Мовознавство. — Тернопіль, 2004. — С. 248—254.

Анотація

Турик Л. Р. Перформативні висловлення в українській історичній прозі. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 — українська мова. — Волинський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2009.

У дисертації виконано семантико-прагматичний аналіз перформативних висловлень на матеріалі історичної прози української літератури. Окреслено склад українських перформативних дієслів та проаналізовано їхні лексико-семантичні типи; описано граматичні особливості перформативів і схарактеризовано їхні контекстні транспозиції; обґрунтовано дескриптивний статус дієслова говорити / казати.

Ключові слова: мовленнєвий акт, комунікативний акт, ілокутивний акт, ілокутивна мета, перлокутивний ефект, перформатив, перформативне висловлення, прагматика.

Аннотация

Турик Л. Р. Перформативные высказывания в украинской исторической прозе. — Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.01 — украинский язык. — Волынский национальный университет имени Леси Украинки, Луцк, 2009.

Диссертация посвящена семантико-прагматическому анализу перформативных высказываний, выполненному на материале исторической прозы современной украинской литературы. На основании изучения широкого фактического материала (источники составляют 58 наименований) в работе сделаны отдельные выводы относительно явления перформативности в украинском языке. Перформативные глаголы, перформативные высказывания, перформативность как семантико-прагматическая категория в каждом отдельном языке имеют специфическое оформление и осмысление. В этом отношении украинские перформативные единицы не являются исключением.

В исследовании делается акцент на параллельном употреблении значений — дескриптивного (констативного) и перформативного, которое отличается уникальностью, субъективностью и автореферентностью. В ситуации однократного действия, выполненного самим субъектом “Я”, не

предусматривается ничего, кроме произнесения слова (слов) и именованного акта, точнее, его иллокутивной цели.

Описание типов украинских перформативных глаголов осуществляется на основании классификации Дж. Серля с использованием синтаксических формул Дж. Остина и З. Вендлера, в которых, фактически, зафиксированы критерии определения перформативности конкретных речевых средств. Установлено наличие перформативов-транспозитов — таких речевых средств в украинском языке, которые приобретают значение перформативности только в контексте; а также усложненных перформативных формул, в которых перформативный глагол входит в состав сложного глагольного сказуемого в форме инфинитива или выступает сказуемым, принимая “неперформативную” форму времени и наклонения (условного, повелительного), будущего времени изъявительного наклонения, или функционирует в неглагольной форме (имен существительных, модальных глаголов, имен прилагательных, фразеологизмов).

Кроме узуальных перформативных глаголов, в работе выделены окказиональные перформативы, которые не обладают перформативной семантикой, но в отдельных речевых ситуациях могут приобретать перформативный статус

Ключевые слова: речевой акт, коммуникативный акт, иллокутивный акт, иллокутивная цель, перлокутивный эффект, перформатив, перформативное высказывание, прагматика.

Summary

Turyk L. R. “The performative expressions of the Ukrainian historical prose”. — Manuscript.

The dissertation (thesis) for a master's degree (philology) on speciality 10. 02. 01 — the Ukrainian language. — Lesya Ukrainka Volyn National University. — Lutsk, 2009.

The dissertation deals with the semantic-pragmatical analysis of the performative expressions based on the material of the Ukrainian historical prose. The structure of Ukrainian performative verbs is outlined and their subject groups are analysed, the grammar peculiarities of the performative units and their contextual transpositions are described and characterized, the descriptive status of the verb to speak / to say is substantiated.

Key words: speech act, communicative act, illocutive act, illocutive aim, perlocutionary effect, performance, performative statement, pragmatics.

Підписано до друку 03.03.2009. Формат 60×90¹/₁₆.
Обл.-вид. арк. 0,9. Ум. друк. арк. 0,9. Тираж 100 пр. Гарнітура Times.
Друкарня редакційно-видавничого відділу “Вежа”
Волинського національного університету імені Лесі Українки.
43025, м. Луцьк, просп. Волі, 13. Зам. 169.